

ОСОБЛИВОСТІ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.4

Цихмістро О. С.

Надано авторську інтерпретацію поняттю "соціальний капітал". Проаналізовано особливості та характерні риси розвитку соціального капіталу українського суспільства. Досліджено динаміку зміни рівня довіри українського суспільства до основних інститутів влади, рівень толерантності українців, ступінь розвитку волонтерського руху та соціальної активності населення, рівень розвитку благодійності в країні. Проаналізовано дані основних європейських та українських соціальних досліджень окремих елементів соціального капіталу, проведено порівняльний аналіз та надано оцінку сучасним тенденціям їх розвитку. Зроблено висновки щодо стану розвитку соціального капіталу в Україні.

Ключові слова: соціальний капітал, українське суспільство, толерантність, довіра, благодійність, волонтерський рух, соціальна активність.

ОСОБЕННОСТИ И ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

УДК 316.4

Цихмістро Е. С.

Приведена авторская интерпретация понятия "социальный капитал". Проанализированы особенности и характерные черты развития социального капитала украинского общества. Исследованы динамика изменения уровня доверия украинского общества к основным институтам власти, уровень украинской толерантности, степень развития волонтерского движения и социальной активности населения, уровень развития благотворительности в стране. Проанализированы данные основных европейских и украинских социальных исследований отдельных элементов социального капитала, проведен сравнительный анализ и дана оценка современным тенденциям их развития. Сделаны выводы о состоянии развития социального капитала в Украине.

Ключевые слова: социальный капитал, украинское общество, толерантность, доверие, благотворительность, волонтерское движение, социальная активность.

THE PECULIARITIES AND IDENTIFYING FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL CAPITAL OF UKRAINIAN SOCIETY

UDC 316.4

O. Tsykhmistro

The author's interpretation of the concept of "social capital" has been proposed. The peculiarities and identifying features of Ukrainian society's development have been analyzed. The changing dynamics of the level of Ukrainian society's confidence to the

basic government institutions, the level of Ukrainian tolerance, volunteer and social activity of its population, the level of charity contribution in the country have been investigated. The author has analyzed the data of major European and Ukrainian social study related to particular elements of social capital, conducted a comparative analysis and evaluated the current trends of their development. Some results concerning the current state of social capital development in Ukraine have been provided.

Keywords: social capital, Ukrainian society, tolerance, trust, charity, volunteerism, social activity.

На сьогодні тенденції світової інтеграції потребують формування напрямів державної політики на принципах пріоритетності потреб суспільства. Але концептуальна невизначеність щодо соціально-економічної моделі розвитку й недостатність реформ у соціальній сфері стримують збереження й зростання соціального капіталу. Тому проблеми формування, використання та збереження соціального капіталу суспільства потребують наукового аналізу, результати якого дозволять шляхом взаємодії існуючих і впровадження нових важелів досягти більш прогресивних результатів у цьому напрямі.

Останнім часом спостерігається посилення інтересу вчених, політиків та практиків до розв'язання широкого кола питань, пов'язаних із аналізом та оцінкою стану розвитку соціального капіталу й окремих його елементів. Можна виділити роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Розсказов А. Г., Ніколько М. В., С. Масамісі, Сисоев С. О., Т. Harpham, Єлагін В. П. та ін. [1 – 6]. У роботах означених науковців запропоновано різні підходи, моделі та методи до вимірювання й аналізу стану розвитку соціального капіталу суспільства. Однак перелік питань, що порушують зазначені та інші автори, не охоплює проблеми, що виникають у результаті аналізу тенденцій та особливостей розвитку соціального капіталу суспільства. Так, майже відсутні дослідження, які дозволяють мати повну картину стану та особливостей його розвитку, оскільки немає чітко обумовлених методик аналізу й індикаторів, що дозволяють оцінити соціальний капітал, який сформувався. За таких умов значної актуальності набуває аналіз особливостей та характерних рис розвитку соціального капіталу суспільства.

Крім того, незважаючи на існування теоретичних підходів до вимірювання соціального капіталу, на практиці й досі не проведено аналітичне дослідження щодо стану розвитку соціального капіталу українського суспільства.

Виходячи з цього, **метою статті** є проведення аналітичного дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку соціального капіталу українського суспільства.

Соціальний капітал є досі не однозначним поняттям і досі викликає дискусію в наукових колах щодо його визначення. На думку автора, соціальний капітал є структурним елементом національного капіталу суспільства й інтегрованим показником результату колективних дій окремих соціальних груп, які внаслідок взаємодії отримують синергетичний ефект від неї та певні соціально-економічні результати.

Характерні риси соціального капіталу в Україні можна простежити за рівнями довіри громадян до соціальних, політичних та економічних інститутів країни й держави в цілому.

Для оцінки репутації України серед українців можна скористатись рейтингом репутації країн світу, який у 2011 році

склав Нью-Йоркський Інститут репутації (The Reputation Institute), в який увійшли 50 країн світу. Україна зайняла 40-ве місце в цьому рейтингу. Рейтинг був створений на основі оцінки основних категорій: ефективний уряд, розвинута економіка та привабливе середовище. Дослідження було проведено шляхом опитування 42 тисяч громадян 50-ти країн світу з приводу їхньої довіри, поваги, захоплення й позитивного іміджу тих чи інших країн. Важливим відкриттям рейтингу є те, що репутація означає гроші. Інститут репутації виявив дуже сильну кореляцію між репутацією країни й готовністю людей побувати в цій країні, купити її продукцію та послуги, інвестувати в її економіку, здобувати освіту або навіть жити і працювати в цій країні, а, як наслідок, імпортувати соціальний капітал до цієї країни [7].

Динаміку довіри українців до державних та соціальних інститутів можна схематично простежити на рис. 1.

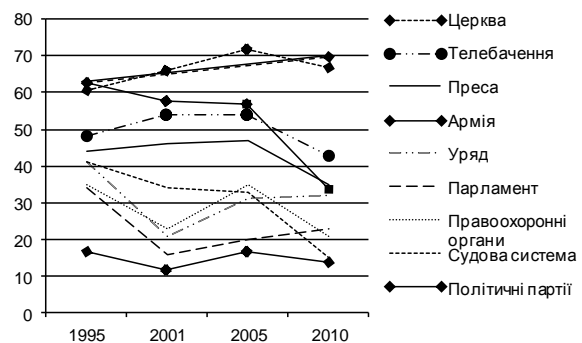

Рис. 1. Динаміка довіри українців до соціальних та політичних інститутів за 1999 – 2010 роки, % [8]

Згідно з даними дослідження Інституту соціально-гуманітарних досліджень ХНУ ім. В. Н. Каразіна та аналізом Omnibus, проведеним міжнародним екзит-полом "TNS-Україна", за яким автором побудовано діаграму довіри українців до соціальних та політичних інститутів, найбільший рівень довіри українців має церква, а найменший – політичні партії. Це пов'язано із нестабільністю політичної системи України, що безпосередньо впливає на рівень довіри до влади. Стабільно від'ємну тенденцію розвитку рівня довіри українців має судова система держави, яка за роки незалежності України показала свою недієспроможність та політичну заангажованість, не залежно від політичного вектора країн [8].

Інше дослідження, проведене агентством незалежної аналітики Sociolab у середині 2010 року в м. Луганськ (у регіоні з найбільш високим рівнем підтримки існуючої влади), показало оцінку довіри населення до деяких інститутів і органів влади (рис. 2) [9].

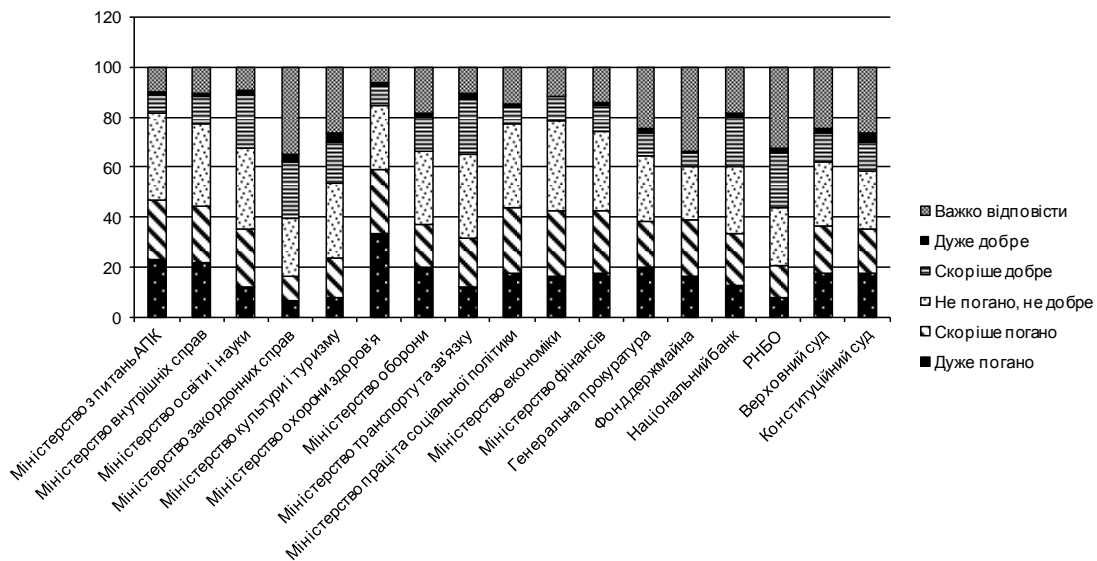

Рис. 2. Рівень довіри населення до деяких інститутів і органів влади [9]

Виходячи з даних аналітичного звіту, довіра до всіх інститутів влади з боку українців нейтральна або негативна.

З метою виявлення можливих шляхів подолання цих проблем у суспільстві у 2011 році Українським незалежним центром політичних досліджень було реалізовано проект "Соціальний капітал і політичний розвиток в Україні".

Результати опитування засвідчили, що підвищення рівня співпраці органів влади з громадськими організаціями може сприяти підвищенню рівня довіри громади до діяльності місцевих та центральних органів влади, з чим погодився 90 % опитаних респондентів. Водночас, другими за рівнем популярності заходами органів влади було відзначено необхідність підвищення рівня інформованості громади про діяльність органів влади – 64 %. Крім того, половина опитаних упевнена, що розроблення комплексних заходів протидії корупції так само сприяє підвищенню рівня довіри між громадою та представниками публічної влади, це відмітили 84 % респондентів (рис. 3) [10].

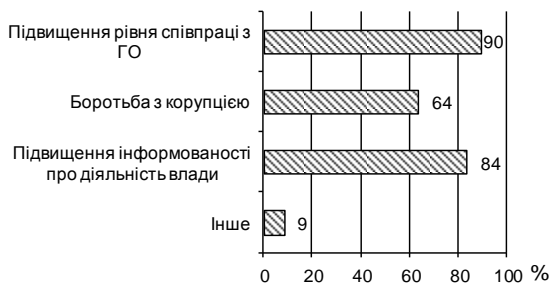

Рис. 3. Результати опитування "Які заходи влади, на Вашу думку, здатні підвищити рівень довіри між громадою і владою?" [10]

Рівень довіри населення до держави можна простежити також за результатами проекту "Створення інформаційного модуля "Громадський простір Сумщини", реалізованого у 2012 році Центром досліджень регіональної політики у Сумах [11].

Вагомим показником стала характеристика, отримана в результаті опитування респондентів за запитанням "Чи вважаєте Ви себе патріотом?" (рис. 4).

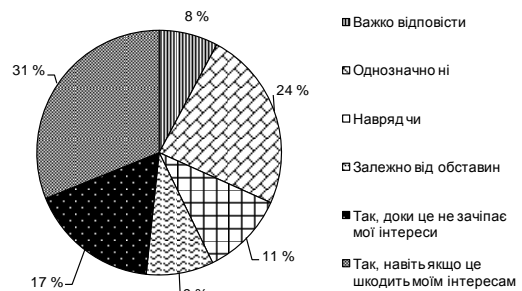

Рис. 4. Результати опитування "Чи вважаєте Ви себе патріотом?"

Виходячи зі соціологічного опитування (рис. 4), можна зробити висновок, що українське суспільство не вважає себе патріотичним, а отже й рівень довіри до держави та влади не може бути високим априорі.

Разом із тим цікавим є той факт, що українське населення не є пасивно налаштованим до стану речей у державі, оскільки на запитання "Чи готові Ви продати свій голос на виборах?" майже 85 % відповіли негативно (рис. 5).

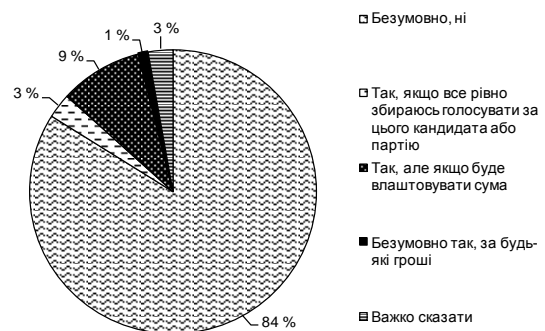

Рис. 5. Результати опитування "Чи готові Ви продати свій голос на виборах?"

Іншим показовим фактором, який характеризує особливості та стан розвитку соціального капіталу в Україні, є рівень толерантності в суспільстві. На рис. 6 зображено ступінь толерантності українців до різних етнічних груп.

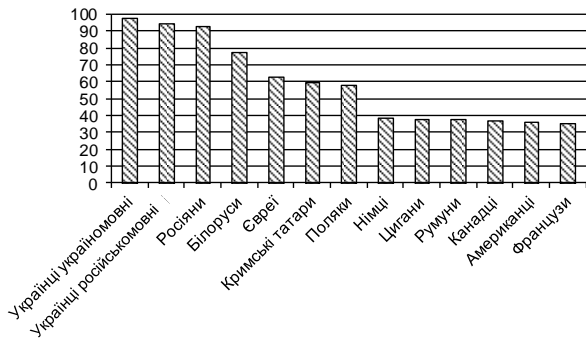

Рис. 6. Ступінь толерантності українців до різних етнічних груп [12]

Рівень толерантності громадян оцінюється за значенням ІІНД (Інтегральний індекс національної дистанційованості) за шкалою Богардуса. Якщо цей показник не перевищує 4 балів (готовність допустити представників вказаної національності як членів родини, близьких друзів, сусідів – сфера міжособистісного спілкування), це свідчить про толерантне ставлення до представників даної групи.

Якщо значення індексу перевищує 4 бали (згода допустити представників вказаної національності як колег – сфера соціального спілкування), однак не виходить за межі 5 балів ("нехай живуть в Україні, але контакти з ними є небажаними"), тоді ставлення до цієї етнічної групи може бути визначене як відособленість (готовність допустити представників групи як колег, мешканців країни).

До третього рівня належать представники груп населення, ставлення до яких визначається індексом у діапазоні 5 – 6 балів, що вказує на ізолюваність, небажання бачити представників цих соціальних груп як громадян держави, але при цьому допускається їх перебування як гостей.

Крайній ступінь нетерпимості – ксенофобія. У такому разі рівень індексу перевищує 6 балів, що означає повну відмову у в'їзді в країну.

Згідно з дослідженнями Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, прове-

деними у 2010 році, сукупний індекс дистанційованості склав 5,1, що свідчить про відособлене ставлення українців до інших етнічних груп [13].

Можна сказати, що українське населення є толерантним до самого себе та росіян, але це досить суперечливий висновок (таблиця).

Таблиця

Рівень міжетнічної толерантності українського суспільства у 2010 році

Толерантність (до 4 балів)	Відособленість (від 4 до 5 балів)	Ізолюваність (від 5 до 6 балів)	Ксенофобія (більше 6 балів)
Українці, росіяни, закордонні українці	Поляки, євреї, словаки, білоруси	Німці, румуни, чехи, молдавани, грузини, кримські татари, американці, азербайджанці, турки, китайці, афроамериканці	Афганці, чеченці, цигани, араби

Опитування у 2010 році показало, що найвищий рівень толерантності у населення України є до 3-х етнічних груп: україномовних українців (96 % населення не проти, щоб вони жили в Україні), російськомовних українців (94 %) та росіян (85 %). Потім до білорусів (76 %) та до євреїв (63 %). Найнижча толерантність до представників чорної раси (тільки 22 % погоджуються, щоб вони жили в Україні). Також можна назвати ще 6 етнічних груп, до яких рівень толерантності є нижчим за 50 %: німці (38 %), цигани (37 %), румуни (36 %), канадці (36 %), американці (35 %), французи (33 %) [12].

Наведені в роботі статистичні дані базуються на результатах соціологічних досліджень та опитувань різних категорій громадян України віком від 16 років. Кількість опитаних людей по кожному із досліджень складає більше 1 000 респондентів.

Слід зазначити, що в цілому протягом останніх 20 років українське суспільство стає менш толерантним і більш схильним до ксенофобії, що свідчить про деградацію суспільного капіталу з цієї точки зору (рис. 7).

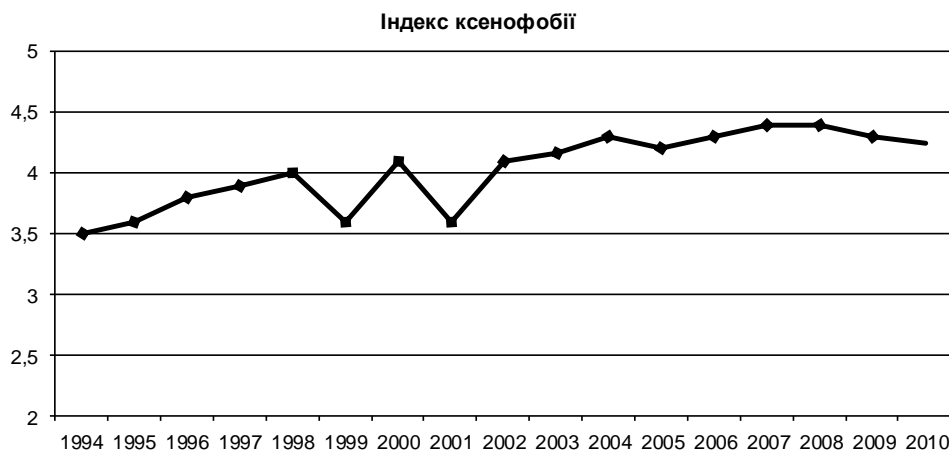

Рис. 7. Динаміка зміни індексу ксенофобії з 1994 по 2010 рік [12]

Рівень розвитку благодійності в суспільстві також може характеризувати стан соціального капіталу держави. Згідно зі Світовим рейтингом благодійності, який запропонувала британська благодійна фундація Charities Aid Foundation, Україна у 2011 році посіла 105-те місце серед країн світу, піднявшись за рік на 46 позицій (з 150-го місця) [13].

Місце країни в рейтингу залежить від середнього значення за трьома показниками: пожертвування приватними особами грошей благодійним організаціям, робота їх як волонтерів та надання громадянами допомоги незнайомим людям, котрі її потребують. Значення рейтингу вказується у відсотках.

Волонтерство є потужним відновлюваним ресурсом, а також життєво важливим компонентом соціального капіталу кожного народу. Воно має величезний потенціал для здійснення реальних змін у відповідь на численні найгостріші глобальні проблеми [14].

В Україні тільки почало розвиватись так зване "контрольоване волонтерство" (важливо не плутати це поняття із "добровільно-примусовими" акціями в радянські часи), яке суттєво відрізняється від звичайної "спонтанної" та "хаотичної" допомоги й характеризується систематичністю, адмініструванням, координацією дій. У 1998 році Україна приєдналася до програми розвитку волонтерського руху в країнах Східної та Центральної Європи, що дало змогу створити перший центр волонтеріату; із 1999 року почали з'являтися підручники, які описували принципи волонтерського менеджменту і пропагували волонтерство як серед громадських організацій, так і серед громадськості загалом. Серйозним поштовхом у розвитку волонтерського руху став 2001 рік, коли Україна долучилася до ухваленого Організацією Об'єднаних Націй святкування Міжнародного року волонтерів. З тих пір сфера волонтерства зацікавила не лише громадські організації, які безпосередньо працюють з волонтерами, а й стала популярною в засобах масової інформації. На урядовому рівні було прийняте розпорядження розвивати волонтерський рух в Україні й усіляко підтримувати його. Однак більш масове залучення третього сектору до волонтерського руху, особливо у світовому масштабі, вимагало відповідного законодавчого регулювання цього питання в Україні. Це стало поштовхом до створення відповідних робочих груп, метою діяльності яких були легалізація та легітимізація явища "волонтерства" в українському суспільстві. Цей процес завершився ухваленням низки законів України: "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю" (2001 рік), "Про соціальні послуги" (2003 рік), "Про волонтерську діяльність" (2011 рік), проекту Закону України "Про волонтерство" (затверджений Верховною Радою у 2006 році, ветоаний Президентом, не прийнятий досі).

Аналізуючи ситуацію з волонтерством в Україні, можна зробити висновок про те, що волонтерська діяльність стала хоч і не масовою, проте такою, що дозволяє говорити про неї як про суспільне явище й важливу складову діяльності багатьох служб та організацій. Точну кількість волонтерських організацій, які діють в Україні, назвати важко, адже згідно із Законом України "Про волонтерську діяльність" повноваження та обов'язки такої організації чітко регламентовані й обмежені. У зв'язку з цим робота із волонтерами може бути лише однією із галузей роботи різноманітних недержавних організацій в Україні. Серед українських волонтерських організацій виділяються: "Волонтери ООН – Україна", Всеукраїнський Громадський Центр "Волонтер" (м. Київ), Центр Волонтеріату "Добра Воля" (м. Київ), Харківський центр волонтерів, "Хвиля Добра" (м. Харків), "Волонтерський рух Сумщини".

Таким чином, волонтерський рух в українському суспільстві є досить молодим і досі сприймається більшістю

суспільства як щось незрозуміле. У той час як провідні країни вважають волонтерство невід'ємною частиною сьогодення. Виходячи з результатів дослідження Євробарометру ("European Social Reality" survey (Eurobarometer)), країнами, у яких найбільш розповсюджені волонтерські практики, є Австрія, Нідерланди, Швеція.

Євробарометр – не єдине дослідження, яке дає можливість прослідкувати поширеність волонтерських практик у світі, однак загальна тенденція є доволі виразною: в усіх дослідженнях (SHARE, European Social Survey та ін.) лідируючі позиції стосовно відсотка населення, залученого до волонтерських практик, посідають Швеція та Норвегія, країни із меншою кількістю залучених до волонтерства мешканців – Болгарія, Латвія, Польща, Португалія, Румунія та Іспанія (у середньому близько 20 % населення) (рис. 8) [15].

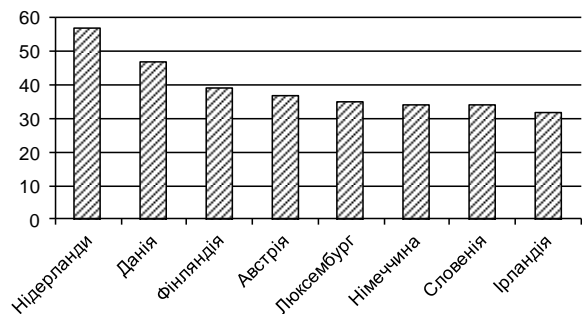

Рис. 8. Кількість людей, які вважаються волонтерами (соціально активними людьми) (у % до загального населення країни) [15]

Слід зазначити, що США також є світовим лідером розвитку волонтерського руху. Більше ніж 26,4 % дорослого населення США долучаються до суспільно-корисної роботи. В Україні й досі цей показник не перевищує 10 % [15].

Виходячи з аналізу статистичних та соціологічних даних, автор приходить до висновку, що соціальний капітал в Україні має певне протиріччя. Люди мало довіряють державі, однак це не означає, що вони автоматично намагаються вирішувати свої практичні проблеми в громадських організаціях і політичних партіях, як це робиться в країнах Заходу. Відсутність соціального капіталу або його некомпунітарність шкодять довірі та спільним діям. Усі відносини такого роду в українців обмежені тісним колом родичів і друзів.

В останні сім років більше 80 % респондентів відповідають, що вони не відносять себе до жодної громадської організації. Це найнижчий показник не тільки в Європі, але й у Латинській Америці. Майже 80 років імітації соціальної активності і штучних цивільних організацій відбили у людей бажання і навіть сформували відразу до публічної активності на рівні участі в громадських організаціях. У результаті у нас практично немає довіри до інститутів, які формують і акумулюють соціальний капітал.

Альтернативне пояснення занепаду соціального капіталу полягає в тому, що суспільства в процесі трансформації стають більш індивідуалістичними і більш зацікавленими в "пошуці ідеального "я". Основними ознаками цього є розпад традиційного сімейного життя й ізоляція індивідів у суспільстві. Ці моменти в житті посткомуністичної України співпадають із тими, які спостерігаються в розвиненому світі.

Низький рівень соціального капіталу в посткомуністичних країнах також пов'язаний із поширеністю негативного соціального капіталу, що проявляється у корупції, місництві та злочинності.

Громадянам України ще тільки належить освоювати нові форми прояву соціальної активності, нові способи солідарності колективних дій, проявляти свою активність не тільки в колі друзів або близьких, підтримувати створення нових громадських організацій, формування нового для нас типу культури – культури солідаризму, культури захисту своїх прав і свобод.

Брак соціального капіталу веде до ще одного феномену розвитку економіки України, а саме домінування великих компаній і корпорацій у бізнесі. В Україні практично відсутній середній і малий бізнес, його внесок у ВВП і бюджет досить малий.

В Україні домінує ідея, що великий бізнес тисне на середній і малий бізнес, у результаті чого останній перебуває у стані занепаду. Насправді це не так. На малий і середній бізнес тиснуть високі транзакційні витрати між суб'єктами бізнесу, які породжені недовірою, шахрайством, недисциплінованістю, а також їх важкими і дорогими відносинами з державою (бюрократія, корупція). Разом із тим корпоративна культура та соціальна відповідальність великого бізнесу, які є не даниною моді, а умовою підвищення ефективності бізнесу і навіть його виживання, ще не "доросли" до бізнес-стандартів високорозвинених країн.

На сьогоднішній день соціальна згуртованість українського населення не досягає стану ефективного соціального капіталу, оскільки вона диференційована за соціально-статусними, регіональними відмінностями і не представляє мобілізовану соціальну групу, демонструючи підвищену консолідацію з приводу наступу на "індивідуальні свободи" або обмеження економічної активності, але, будучи інтегрованою у мережі взаємодії на соціальному мікрорівні, конкурує між собою у сфері розподілу економічних і соціальних благ.

З теоретичної точки зору стаття є основою для подальших аналітичних досліджень соціального капіталу, пошуку механізмів вирішення проблем, які перешкоджають розвитку позитивного соціального капіталу українського суспільства.

Література: 1. Розсказов А. Г. Сучасні підходи до вимірювання соціального капіталу / А. Г. Розсказов // Державне будівництво. – 2008. – № 1. – С. 9. 2. Николко М. В. В поисках солидарности: измерение социального капитала группы в условиях политической нестабильности / М. В. Николко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия "Философия. Социология". – 2008. – Т. 21 (60). – № 1. – С. 364–371. 3. Проблемы и парадоксы анализа институционального доверия как элемента социального капитала современной России / Сасаки Масамиси, В. А. Давыденко, Ю. В. Латов и др. // Журнал институциональных исследований. – 2008. – № 1. – С. 20–35. 4. Сысоев С. А. К проблеме измерения социального капитала / С. А. Сысоев // Журнал "Теоретическая экономика". – 2012. – № 2. – С. 42–50. 5. Harpham T. Measuring social capital within health surveys: key issues / T. Harpham, E. Grant, E. Thomas // Health Policy and Planning. – 2002. – No. 17(1). – Pp. 106–111. 6. Єлагін В. П. Про сутність поняття "соціальний капітал" та його роль у процесі розбудови соціальної держави / В. П. Єлагін // Актуальні проблеми державного управління. – 2011. – № 1(39). – С. 246–251. 7. Report "Country RepTrak" // New-York reputation institute. – 2011. – 5 p. 8. Кизилев А. И. Качество жизни в современной Украине: основные тренды изменений в постсоветское время / А. И. Кизилев // Отчет международного исследовательского проекта НИТТ-CIS и ЛЛН. – К. : Институт социально-гуманитарных исследований ХНУ имени В. Н. Каразина, 2011. – 11 с.

9. Доверие к институтам власти и министерствам Украины // Аналитический ответ агентства независимой аналитики "SocioLab Group". – 2010. – 15 с. 10. Результати загальноукраїнського експертного опитування "Соціальний капітал сьогодні: стан розвитку ОГС". – К. : Український незалежний центр політичних досліджень, 2011. – 13 с. 11. Звіт соціологічного дослідження "Соціальний капітал та політичний розвиток у Сумах: травень 2012". – Суми : Центр досліджень регіональної політики, 2012. – 33 с. 12. Оцінка стану толерантності українського суспільства: ризики і можливості для формування національної єдності. Аналітична записка / П. Бурковський, С. Черненко, В. Зорько та ін. // Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. – 10 с. 13. Річний звіт "Стан розвитку благодійності в Україні-2011". – К., 2012. – 31 с. 14. Роберт Лі. Звіт ООН "Про стан волонтерства у світі" [Електронний ресурс] / Лі Роберт. – 2011. – 12 с. – Режим доступу : volunteer.kiev.ua. 15. Report of European Commission "European Social Reality". – 2007. – 85 p.

References: 1. Rozskazov A. H. Suchasni pidkhody do vymiryuvannya sotsialnoho kapitalu / A. H. Rozskazov // Derzhavne budivnytstvo. – 2008. – No. 1. – P. 9. 2. Nikolko M. V. V poiskakh solidarnosti: izmereniye sotsialnogo kapitala v usloviyakh politicheskoy nestabilnosti / M. V. Nikolko // Uchenye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seryia "Filosofiya. Sotsiologiya". – 2008. – Vol. 21 (60). – No. 1. – Pp. 364–371. 3. Problemy i paradoksy analiza institutsionalnogo doveryia kak elementa sotsialnogo kapitala sovremennoy Rossii / Sasaki Masamisi, V. A. Davydenko, U. V. Latov et al. // Zhurnal instutsyonalnykh issledovaniy. – 2008. – No. 1. – Pp. 20–35. 4. Sysoev S. A. K probleme izmereniya sotsialnogo kapitala / S. A. Sysoev // Zhurnal "Teoreticheskaya ekonomika". – No. 2. – 2012. – Pp. 42–50. 5. Harpham T. Measuring social capital within health surveys: key issues / T. Harpham, E. Grant, E. Thomas // Health Policy and Planning. – 2002. – No. 17(1). – Pp. 106–111. 6. Yelahn V. P. Pro sutnist poniattia "sotsialnyi kapital" ta yoho rol u protsesi rozbudovy sotsialnoi derzhavy / V. P. Yelahn // Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. – 2011. – No. 1(39). – Pp. 246–251. 7. Report "Country RepTrak" // New-York reputation institute. – 2011. – 5 p. 8. Kizilov A. I. Kachestvo zhizni v sovremennoy Ukraine: osnovnyye trendy izmeneniya v postsovetskoye vremya / A. I. Kizilov // Otchet mezhdunarodnogo issledovatel'skogo proekta NITT-CIS i LLN. – Kh. : Institut sotsialno-gumanitarnykh issledovaniy KhNU imeni V. N. Karazina, 2011. – 11 p. 9. Doveriye k institutam vlasti i ministerstvam Ukrainy // Analiticheskiiy otvet agentstva nezavisimoy analitiki "SocioLab Group". – 2010. – 15 p. 10. Rezultaty zahalnoukrainskoho ekspertnogo opytuvannya "Sotsialnyi kapital sohodni: stan rozvytku OGS". – K. : Ukrainyky nezalezhnyi tsentr politychnykh doslidzhen, 2011. – 13 p. 11. Zvit sotsiolo-hichnoho doslidzhennia "Sotsialnyi kapital ta politychnyi rozvytok u Sumakh: traven 2012". – Sumy : Tsentr doslidzhen rehionalnoi polityky, 2012. – 33 p. 12. Otsinka stanu tolerantnosti ukrainskoho suspilstva: ryzyky i mozhlyvosti dlia formuvannya natsionalnoi yednosti. Analitichna zapyska / P. Burkovskiyi, S. Chernenko, B. Zorko et al. // Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2010. – 10 p. 13. Richnyi zvit "Stan rozvytku blahodiynosti v Ukraini-2011". – K., 2012. – 31 p. 14. Robert Li. Zvit OON "Pro stan volonterstva u sviiti" [Electronic resource] / Li Robert. – 2011. – 12 p. – Access mode : volunteer.Kiev.ua. 15. Report of European Commission "European Social Reality". – 2007. – 85 p.

Інформація про автора

Цихмістро Олена Сергіївна – старший викладач кафедри менеджменту Державного вищого навчального закладу "Донецький інститут залізничного транспорту Української державної академії

залізничного транспорту" (83122, Україна, м. Донецьк, вул. Артема, 184, e-mail: lena-jalovets@mail.ru).

Информация об авторе

Цыхмистро Елена Сергеевна – старший преподаватель кафедры менеджмента Государственного высшего учебного заведения "Донецкий институт железнодорожного транспорта Украинской государственной академии железнодорожного транспорта" (83122, Украина, г. Донецк, ул. Артема, 184, e-mail: lena-jalovets@mail.ru).

Information about the author

O. Tsykhmistro – senior lecturer of Management Department of the State Higher Educational Institution "Donetsk Railway Transport Institute of Ukrainian State Academy of Railway Transport" (184 Artem St., 83122, Donetsk, Ukraine, e-mail: lena-jalovets@mail.ru).

Рецензент

*докт. екон. наук,
професор Попов О. Є.*

*Стаття надійшла до ред.
04.03.2013 р.*

Ìãðàí³çì ðããóëþãààíý âêîíî³êè

